

QUAN HỆ ĐỐI NGOẠI

✓ VÒNG 6 ĐỐI THOẠI TRUNG - MỸ VỀ CHIẾN LƯỢC VÀ KINH TẾ

PGS. NGUYỄN HUY QUÝ
TS. NGUYỄN XUÂN CƯỜNG

Vòng 6 “Đối thoại Trung – Mỹ về Chiến lược và Kinh tế” đã được tiến hành tại Bắc Kinh trong hai ngày 9 và 10 tháng 7-2014. Đây là cơ chế đối thoại có tầm quan trọng nhất, ở cấp cao nhất trong số hàng chục cơ chế đối thoại giữa Trung Quốc và Mỹ, được tổ chức theo thỏa thuận giữa Tổng thống B.Obama và Chủ tịch Hồ Cẩm Đào năm 2009, được tiến hành hàng năm, lần lượt tại thủ đô Washington và thủ đô Bắc Kinh.

Phía đoàn Mỹ tại vòng đối thoại này gồm hai đại diện của Tổng thống B.Obama là Ngoại trưởng John Kerry và Bộ trưởng Tài chính Jacob Lew. Đứng đầu phái đoàn Trung Quốc là hai đại diện của Chủ tịch Tập Cận Bình là ủy viên Quốc vụ chuyên trách đối ngoại Dương Khiết Trì và Phó Thủ tướng Uông Dương. Tham gia đối thoại có các quan chức và chuyên viên hữu quan của hai bên.

Chủ tịch Trung Quốc Tập Cận Bình đã tới dự và đọc diễn văn chào mừng tại buổi khai mạc đối thoại. Tổng thống B.Obama đã gửi thư chúc mừng đối thoại.

Hai vị nguyên thủ quốc gia Mỹ - Trung đều đề cập chủ trương “Xây dựng quan hệ nước lớn kiểu mới Trung – Mỹ”.

Trong khuôn khổ vòng 6 “Đối thoại Trung – Mỹ về Chiến lược và Kinh tế” hai bên cũng đã bàn thảo về vấn đề giao lưu văn hóa. Kết thúc đối thoại, ba biên bản về đối thoại chiến lược, về đối thoại kinh tế, về đối thoại nhân văn (giao lưu văn hóa) đã được công bố và đệ trình lãnh đạo hai nước tạo cơ sở cho cuộc gặp thượng đỉnh Trung – Mỹ vào tháng 11-2014 tại Bắc Kinh nhân dịp hội nghị cấp cao APEC.

I. BỐI CẢNH VÀ NỘI DUNG ĐỐI THOẠI

Vòng 6 “Đối thoại Trung – Mỹ về Chiến lược và Kinh tế” diễn ra trong bối cảnh tình hình quốc tế và quan hệ Trung – Mỹ có nhiều diễn biến phức tạp.

Từ sau vòng 5 đối thoại (tháng 7-2013), cũng là trong thời gian nửa cuối 2013 và nửa đầu 2014, quá trình hồi phục kinh tế thế giới sau khủng hoảng diễn ra khó khăn, các dự báo về mức tăng trưởng trong

năm 2014 liên tục bị hạ thấp, trong khi tình hình căng thẳng về an ninh lại diễn ra tại nhiều nơi, nhất là các điểm nóng tại Đông Á do Trung Quốc gây hấn trên biển Hoa Đông và Biển Đông; tại châu Âu do sự kiện Ukraina, và tại Trung cận đông do hoạt động của các thế lực hồi giáo cực đoan. Tình hình quốc tế đã tác động phức tạp tới quan hệ giữa Trung Quốc và Mỹ - hai đối tác và là hai đối thủ quan trọng hàng đầu trên thế giới và trong khu vực, đòi hỏi hai bên phải thông qua “Đối thoại Chiến lược và Kinh tế” tìm ra các giải pháp tăng cường hợp tác song phương và đa phương, hòa hoãn mâu thuẫn và tránh xung đột.

Quan hệ song phương Trung - Mỹ trong thời gian qua diễn ra căng thẳng trên cả phương diện chiến lược và kinh tế. Đó là lý do lãnh đạo hai nước muốn thông qua vòng đối thoại này hóa giải bất đồng, tránh đối đầu, xung đột, không lợi cho cả hai bên. Trong phát biểu chào mừng đọc tại buổi khai mạc đối thoại dưới tiêu đề “Nỗ lực xây dựng quan hệ nước lớn kiểu mới Trung - Mỹ”; Chủ tịch Trung Quốc Tập Cận bình cho rằng hợp tác thì cùng có lợi, đối kháng thì cùng tổn thương... Trung - Mỹ đối kháng chắc chắn sẽ là tai họa đối với hai nước và thế giới⁽¹⁾. Trong thư gửi chào mừng đối thoại, Tổng thống Mỹ B.Obama cũng nhấn mạnh quyết tâm của phía Mỹ hợp tác với Trung Quốc, đồng thời hạn chế bất đồng, tạo nền tảng cho quan hệ kiểu mới giữa hai nước.

Có thể nói cả hai bên Trung - Mỹ đều muốn hợp tác, tránh xung đột, cùng xây dựng quan hệ kiểu mới giữa hai nước.

Nhưng hợp tác như thế nào? Làm thế nào để tránh xung đột? Xây dựng “quan hệ kiểu mới” ra sao? Đó là những vấn đề phức tạp, hai bên có những lời giải xuất phát từ lợi ích của mỗi bên.

Tại vòng đối thoại này, 60 chủ đề được đưa ra bàn thảo thuộc các lĩnh vực chiến lược, kinh tế, và nhân văn (trao đổi văn hóa). Đối thoại đã kết thúc bằng việc tuyên bố biên bản ghi nhận kết quả đạt được gồm hơn 300 khoản về chiến lược (116 khoản), về kinh tế (90 khoản), văn hóa (104 khoản). Những thỏa thuận này sẽ đệ trình lên lãnh đạo hai nước, góp phần chuẩn bị cho cuộc gặp nguyên thủ Trung - Mỹ sẽ được tiến hành vào tháng 11-2014 nhân Hội nghị Thượng đỉnh APEC tại Bắc Kinh. Chủ trì đối thoại Trung - Mỹ về chiến lược là Ngoại trưởng Mỹ John Kerry (Với tư cách đại diện Tổng thống B.Obama) và ủy viên Quốc vụ Trung Quốc Dương Khiết Trì (Với tư cách đại diện Chủ tịch Tập Cận Bình).

Biên bản ghi nhận kết quả đối thoại về chiến lược được phân làm các phần: “Tăng cường hợp tác song phương”; “Đối phó với thách thức có tính chất khu vực và toàn cầu”; “Hợp tác địa phương”; “Hợp tác về năng lượng và biến đổi khí hậu”; “Hợp tác về môi trường”; “Hợp tác về y tế”; “Hợp tác về khoa học kỹ thuật và nông nghiệp”⁽²⁾.

Trong đối thoại về chiến lược, hai bên đã ghi nhận những tiến triển tích cực trong quan hệ Trung - Mỹ 35 năm qua, kể từ sau ngày chính thức thiết lập quan hệ ngoại giao giữa hai nước (1979), thỏa thuận tăng cường hợp tác thực chất, hạn

ché và xử lý bất đồng với tinh thần xây dựng, không ngừng thúc đẩy xây dựng “quan hệ nước lớn kiểu mới Trung – Mỹ”. Hai bên tái khẳng định cần cố gắng tăng cường trao đổi cấp cao và các cấp khác giữa hai nước, nguyên thủ hai nước sẽ duy trì liên hệ thường xuyên qua các phương thức viếng thăm, gặp gỡ, điện đàm, gửi thư v.v. Hai bên đã đạt được những đồng thuận liên quan đến hợp tác song phương trong các lĩnh vực quân sự, an ninh, tư pháp, trao đổi về các vấn đề quốc tế và khu vực, như vấn đề bán đảo Triều Tiên, vấn đề hạt nhân Iran, vấn đề Syria, vấn đề Afghanistan, vấn đề hợp tác Trung – Mỹ tại khu vực châu Á – Thái Bình Dương, hợp tác Trung – Mỹ trong lĩnh vực năng lượng và biến đổi khí hậu, môi trường, khoa học kỹ thuật, nông nghiệp, y tế. Nhìn chung, những thỏa thuận đạt được không có tiến triển đáng kể tạo bước đột phá giải quyết quan hệ hai nước hiện nay. Đáng ghi nhận hơn cả là đóng góp của “Nhóm công tác Trung – Mỹ về biến đổi khí hậu” đã thông qua những đề xuất nhằm giảm khí thải tác động đến biến đổi khí hậu toàn cầu.

Trong khi đó, nhiều vấn đề chiến lược bộc lộ mâu thuẫn Trung – Mỹ đã gay gắt đến mức khó hòa giải, nổi bật là vấn đề an ninh mạng và vấn đề Biển Đông – về vấn đề an ninh mạng, vòng 6 đối thoại Trung – Mỹ là một bước thụt lùi so với vòng 5 (tháng 7-2013). Từ mấy năm qua, vấn đề “tấn công mạng” đã trở nên bức xúc trong quan hệ Trung – Mỹ. Vòng 5 đối thoại Trung – Mỹ đã đi đến thỏa

thuận thành lập “Nhóm công tác mạng” làm cơ chế giải quyết quan hệ giữa hai bên về lĩnh vực an ninh mạng, sự thành lập và hoạt động của nhóm công tác này được cho là khâu đột phá quan trọng đạt được qua vòng 5 đối thoại Trung – Mỹ. Nhưng tình hình sau đó lại diễn ra phức tạp. Tháng 5/2014 cơ quan tư pháp Mỹ đã truy tố 5 sĩ quan quân đội Trung Quốc về tội danh “tin tặc” và “gián điệp kinh tế”. Trung Quốc đã trả đũa bằng cách rút nhân viên của mình ra khỏi “Nhóm công tác mạng”, và do vậy hợp tác Trung – Mỹ về lĩnh vực này bị đình hoãn.

Vấn đề về Biển Đông và biển Hoa Đông, tại cuộc đối thoại Trung – Mỹ, phía Trung Quốc vẫn tuyên bố lập trường cứng rắn phi lý của họ, gọi đó là “lập trường nguyên tắc”, nhấn mạnh “Trung Quốc sẽ tiếp tục kiên quyết bảo vệ chủ quyền lãnh thổ và lợi ích biển của mình, đồng thời luôn luôn sẵn sàng cùng các đương sự trực tiếp thông qua đối thoại hiệp thương xử lý và giải quyết các vấn đề liên quan. Trung Quốc yêu cầu Mỹ giữ lập trường khách quan, công bằng, thực hiện cam kết không đứng về bên nào, phát huy vai trò xây dựng nhằm duy trì hòa bình ổn định trong khu vực”⁽³⁾. Trong đối thoại Trung – Mỹ về vấn đề này, Ngoại trưởng John Kerry nói rõ Mỹ không đứng về bên nào trong tranh chấp biển đảo, nhưng việc Trung Quốc dùng vũ lực gây hấn nhằm độc chiếm Biển Đông là “Không thể chấp nhận”. Trong ngày thứ hai của Đối thoại Trung – Mỹ, ngày 10-7-2014 với 100% số

phiếu tán thành, Thượng viện Mỹ đã nhất trí thông qua Nghị quyết mang mã số S.RES.412 về Biển Đông, yêu cầu Trung Quốc ngay lập tức trả lại nguyên trạng như trước ngày 1-5-2014 (trước khi Trung Quốc hạ đặt trái phép giàn khoan Hải Dương – 981 sâu trong vùng đặc quyền Kinh tế và thềm lục địa Việt Nam).

Trên lĩnh vực Kinh tế - thương mại, vòng 6 đối thoại Trung – Mỹ đã đạt được một số tiến triển đáng ghi nhận, nhưng không có khâu đột phá đáng kể.

Tiếp tục trao đổi chủ đề đã được thảo luận từ các vòng đối thoại trước đây, tại vòng đối thoại này, hai bên Trung – Mỹ đã tái cam kết trao đổi hợp tác về chính sách kinh tế vĩ mô. Thỏa thuận đáng ghi nhận là hai bên đã đồng ý lộ trình tiến tới ký kết Hiệp định đầu tư song phương Mỹ - Trung, theo đó trong năm 2014 sẽ đạt được thỏa thuận về những vấn đề chính của văn bản Hiệp định và những điều khoản chủ yếu trong Hiệp định, để sang năm 2015 sớm đàm phán về những khoản quy định phụ, hoàn tất Hiệp định, phía Mỹ hoan nghênh doanh nghiệp Trung Quốc tới đầu tư và cam kết tạo môi trường đầu tư công bằng thuận lợi. Về quan hệ thương mại, phía Mỹ đồng ý sẽ nới rộng hơn nữa phạm vi phê duyệt các mặt hàng xuất khẩu sang Trung Quốc. Như vậy sẽ tạo điều kiện cho Trung Quốc được nhập khẩu từ Mỹ nhiều hơn các mặt hàng “lưỡng dụng” (có thể phục vụ cho cả dân dụng và quân dụng), đồng thời có thể giảm bớt nhập siêu của Mỹ trong giao thương với Trung Quốc. Về phía mình, Trung Quốc cam

kết sẽ để thị trường đóng vai trò quyết định hơn trong việc định giá hối đoái giữa đồng Nhân dân tệ và đồng USD (từ 2005 tới nay, trong tỷ giá hối đoái đồng Nhân dân tệ với đồng USD, đồng NDT đã tăng giá 31,6%).

Trong khuôn khổ “Đối thoại Trung – Mỹ về chiến lược và Kinh tế”, hai bên cũng đã tiến hành vòng 5 đối thoại về hợp tác văn hóa. Biên bản đối thoại đã ghi nhận 104 khoản thỏa thuận hợp tác về các lĩnh vực giáo dục, khoa học kỹ thuật, văn hóa, thể dục thể thao, phụ nữ, thanh niên v.v. Hai bên đồng ý sẽ tăng số lượng học sinh sinh viên du học, tăng cường giao lưu về các hoạt động bảo tàng, biểu diễn nghệ thuật, nghiên cứu khoa học v.v.

II. ĐÁNH GIÁ KẾT QUẢ ĐỐI THOẠI

Có nhiều cách phát biểu đánh giá khác nhau về kết quả của vòng 6 “Đối thoại chiến lược và kinh tế Trung – Mỹ”. Các nhà ngoại giao, chính khách tham gia đối thoại thường dùng những ngôn từ lạc quan. Phó Thủ tướng Trung Quốc Ôn Dương đánh giá đối thoại đã “thành công mỹ mãn,⁽⁴⁾ ủy viên Quốc vụ Trung Quốc Dương Khiết Trì đánh giá đối thoại đã “thu được thành quả tích cực quan trọng”.⁽⁶⁾ Bộ trưởng Ngoại giao John Kerry và Bộ trưởng Tài chính Jacob Lew đánh giá đối thoại đã “thu được thành quả quan trọng”.⁽⁶⁾

Từ góc độ nghiên cứu, cần có cách nhìn khách quan, đặt đối thoại Trung – Mỹ trong bối cảnh chung và dự báo tác động của đối thoại đối với triển vọng của

quan hệ Trung – Mỹ và tình hình quốc tế nói chung.

Trung Quốc và Mỹ là cặp đối tác và là cặp đối thủ quan trọng hàng đầu đối với hai nước, đối với khu vực, và đối với quốc tế hiện nay và trong tương lai.

Hai nền kinh tế Trung Quốc và Mỹ hiện nay đã gắn kết với nhau rất mật thiết. Hai nước đều là đối tác thương mại lớn thứ hai của nhau, với tổng kim ngạch hai chiều năm 2013 lên tới 5200 tỷ USD. Nước Mỹ đã vay món nợ khổng lồ của Trung Quốc lên 1000 tỷ USD. Đầu tư hai chiều năm 2013 cũng đã đạt trên 100 tỷ USD. Hai nền kinh tế Trung – Mỹ gộp lại sẽ bằng 1/3 tổng lượng (GDP) kinh tế thế giới, 1/4 dân số, cũng là thị trường tiêu thụ thế giới, và 1/5 tổng lượng thương mại thế giới. Hợp tác phát triển kinh tế - thương mại Trung – Mỹ không những quan trọng đối với hai nước, mà cũng không kém phần quan trọng đối với thế giới. Tất nhiên trong quan hệ kinh tế - thương mại có mặt hợp tác, có mặt cạnh tranh. Như Tổng thống B.Obama đã từng nói: Trong thế kỷ XXI “một quốc gia thành công không nhất thiết là khiến quốc gia khác thua thiệt”.⁽¹⁾ Trung Quốc và Mỹ thông qua cơ chế đối thoại thương mại để tìm kiếm cơ hội hợp tác, khắc phục trở ngại, hòa giải bất đồng, thúc đẩy cùng phát triển, là cần thiết và quan trọng đối với hai nước cũng như đối với khu vực và quốc tế.

Trở ngại lớn nhất đối với quan hệ Trung – Mỹ là cạnh tranh địa - chiến lược. Mục tiêu của Mỹ là duy trì sức

mạnh áp đảo về các phương diện kinh tế, quân sự, chính trị v.v. , duy trì sự lãnh đạo của Mỹ đối với thế giới. Mục tiêu của Trung Quốc là “đại phục hưng dân tộc Trung Hoa, thực hiện “giác mộng Trung Quốc”” trở thành cường quốc số 1 và thay vị thế lãnh đạo thế giới của Mỹ.

Chính vì mâu thuẫn có tầm chiến lược đó đã tác động tới quan hệ Trung – Mỹ trong nhiều lĩnh vực, gây trở ngại cho đối thoại giữa hai bên.

Trong thời gian nửa sau năm 2013, nửa đầu năm 2014 tình hình quốc tế có nhiều biến động, đặc biệt là tại khu vực Đông Á. Trung Quốc đã ngang nhiên gây hấn trên Biển Đông và biển Hoa Đông, nơi Mỹ cũng có lợi ích chiến lược về kinh tế, chính trị, an ninh. Trung Quốc yêu cầu Mỹ “không can thiệp”, để Trung Quốc “xử lý” với các “đương sự trực tiếp” (Trung Quốc đàm phán song phương với các nước bị Trung Quốc xâm phạm chủ quyền).

Trong phát biểu tại buổi khai mạc vòng 6 “Đối thoại Trung – Mỹ về chiến lược và kinh tế” dưới tiêu đề “Nỗ lực xây dựng quan hệ nước lớn kiểu mới Trung – Mỹ”. Chủ tịch Trung Quốc đưa “lập trường 4 điểm”: “Tăng cường lòng tin, nắm vững phương hướng”, “Tôn trọng lẫn nhau, tự đồng hóa dị”, “Bình đẳng cùng có lợi, đi sâu hợp tác”, “Hưởng về dân chúng, tăng cường hữu nghị”. Ông cũng đã nhắc lại câu đã nói nhiều lần “Thái Bình Dương mệnh mông đủ không gian rộng lớn dung nạp hai nước lớn Trung – Mỹ”, và không quên cảnh báo “Trung Quốc và Mỹ đối kháng nhau chắc

chấn sẽ là tai họa đối với hai nước và thế giới⁽⁶⁾ chắc chắn nước Mỹ không thể vì sức ép của Trung Quốc mà từ bỏ lợi ích chiến lược ở khu vực Tây Thái Bình Dương. Hơn nữa, Thái Bình Dương không phải của riêng hai nước Trung - Mỹ, mà còn có các nước khác. Ý đồ bành trướng của Trung Quốc và hệ lụy của nó chắc chắn sẽ làm cho cạnh tranh địa - chiến lược Mỹ - Trung trong thời gian tới trở nên căng thẳng và phức tạp. Quan hệ nước lớn kiểu mới Trung-Mỹ cần thời gian khảo nghiệm dài hơn nữa.

Có thể đánh giá, vòng 6 “Đối thoại Trung - Mỹ về chiến lược và kinh tế” so với các vòng đối thoại trước không có bước đột phá nào, chỉ đạt được một số tiến triển về hợp tác kinh tế - thương mại và giao lưu văn hóa, trong khi một số vấn đề thuộc lĩnh vực chiến lược như an ninh mạng là một bước thụt lùi so với vòng đối thoại trước, mâu thuẫn Trung - Mỹ về an ninh khu vực Đông Á vẫn bế tắc ./

CHÚ THÍCH:

- (1) Tập Cận Bình: “Nỗ lực xây dựng quan hệ nước lớn kiểu mới Trung - Mỹ”, http://news.xinhuanet.com/polixics/2014.07/09/C_1111530987.htm
- (2) Biên bản thỏa thuận về đối thoại Chiến lược trong khuôn khổ vòng 6 “Đối thoại Trung - Mỹ về chiến lược và kinh tế”: http://news.xinhuanet.com/world/2014-07/12/c_11115792856.htm
- (3) Dương Khiết Trì: *Bài phát biểu tại buổi họp báo chung về vòng 6 Đối thoại Trung - Mỹ về chiến lược và kinh tế* http://news.xinhuanet.com/world/2014-07/11/C_1111559669.htm

- (4) Phát biểu của Phó Thủ tướng Uông Dương tại buổi họp báo chung về vòng 6 “Đối thoại Trung - Mỹ về chiến lược và kinh tế”. Tài liệu đã dẫn.
- (5) Phát biểu của Ủy viên Quốc vụ Dương Khiết Trì tại buổi họp báo chung về vòng 6 “Đối thoại Trung - Mỹ về chiến lược và kinh tế”. Tài liệu đã dẫn
- (6) Phát biểu của Bộ trưởng Ngoại giao John Kerry và Bộ trưởng Tài chính Jacob Lew tại cuộc hội kiến với Thủ tướng Trung Quốc Lý Khắc Cường ngày 10/7/2014. http://news.xinhuanet.com/world/2014/07/10/c_1111559393.htm
- (7) http://www.bbc.co.uk/vietnamese/1g/world/2009/11/091116_obama_shanghai_speech.sht
- (8) Tập Cận Bình: “*Nỗ lực xây dựng quan hệ nước lớn kiểu mới Trung - Mỹ*”. Tài liệu đã dẫn.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- 1. Trần Việt Thái: Đẳng sau thông điệp rất ‘yến’ của Mỹ với TQ/ <http://vietnamnet.vn/vn/tuanvietnam/185527/dang-sau-thong-diep-rat-ran-cua-my-voi-tq.html>
- 2. 连俊: 构建中美新型大国关系须创新思维 / 经济日报/2014-07-11
- 3. 第六轮中美战略与经济对话框架下战略对话具体成果清单 / http://news.xinhuanet.com/world/2014-07/12/c_1111579285_6.htm
- 4. Daniel R Russel: The Future of U.S.-China Relations (<http://www.state.gov/p/eap/rls/rm/2014/06/228415.htm>)
- 5. 于洪君: 中美构建新型大国关系的意义与前景 (http://www.csis.org/cv/gyzz/2013-09/30/content_6346270.htm)
- 6. Paul Haenle: What Does a New Type of Great-Power Relations Mean for the United States and China? / <http://camegietsinghua.org/2014/01/15/us-china-relations-2013-new-model-of-major-power-relations-in-theory-and-in-practice/gjym>
- 7. 中美新型大国关系的现实美国还不习惯 / <http://www.chinanews.com/hb/2014/07-15/6386787.shtm>
- 8. 师小芹 台朋岗: 战略“相遇”——建立中美新型大国关系的重大考验 / 《和平与发展》2014年2期.